

DEĞİŞEN GÜVENLİK TEORİLERİ ÜZERİNDEN 1990-2005 DÖNEMİ TÜRKİYE'NİN GÜVENLİK POLİTİKALARININ ANALİZİ CHANGING SECURITY THEORIES AND AN ANALYSIS OF TURKEY'S SECURITY POLITICS BETWEEN 1990-2005

Gizem BİLGİN AYTAÇ*

Öz

Soğuk Savaş sonrası dönem, Dünya'ya ve Türkiye'ye yeni çatışmalar, tanımlar getirir. Bu gelişmelerden en önemlisi küreselleşmeyle devletin tanımlanmasındaki dönüşüm, güvenliğin sınırlarının değişmesidir. Nükleer silahsızlanma antlaşmaları, etnik ve dini çatışmalar, göç ve artan çevre sorunları, uluslararası kurumların yeniden kurumsallaşmasına zemin hazırlar. Uluslararası alanda güvenliğin devlet merkezli tanımının değişmesi, savunma temelli politikaların kalkınma temelli politikalara dönüşmesi, eleştirel teorisyenlerin bireyden yola çıkan yeni bir güvenlik anlayışı oluşturmaya zemin hazırlar. Ulus devlet olgusunun yaşadığı dönüşüm bu noktada çok önemlidir. Bu tanımlama süreci, güvenliğe getirilen yeni yaklaşımları anlamak açısından başlangıç olacaktır.

Türkiye'nin, 1990 sonrası tanımladığı önemli tehdit algılamalarıyla kendi ulusal güvenliğini nasıl oluşturduğu, politikalarını, AB süreciyle nasıl yönlendirdiği üzerinde durulacaktır. Araştırmada 2001 tarihindeki Anayasa değişikliği ve Temmuz 2003 7. Uyum Paketiyle hızlanan yasal dönüşümler ele alınırken, bu değişimin güvenlik politikalarının oluşumundaki başarısına bakılacaktır. Reformların, Askeri bürokrasi, yönetim birimleri ve toplumsal algılamalarını nasıl biçimlendirdiği, bireysel güvenlik yaklaşımının da yardımıyla irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Çalışmaları, Türkiye Güvenlik Politikaları, 1990-2005, İnsan Güvenliği, Eleştirel Güvenlik.

Abstract

Post Cold War era has brought new definitions and conflicts to Security agenda both in World and in Turkey. Globalization and its impact on broadening framework of the security studies by the determination of the state are the most remarkable one that must be mentioned. Non-proliferation agreements, ethnic and religious conflicts, distribution of WMD's, immigration and ecological degradation are some of the reasons that the international institutions has re-founded themselves in the aspect of security. This process also provoked the theoretical debate in the area. Change in the state centred analyse of security, evolution from defence policies to developmental policies, has sheltered critical security studies to grow up in global politics. As a result, from 1990 to 2005 Turkish domestic security policies could be considered as a major case to observe mentioned changes in security agenda. Can Turkey's state-centric national security approach will be open up to individual and societal security aspect? In this sense, this study wants to highlight an opening period for civilization in security policies in Turkey.

Keywords: Security Studies, Turkish Security Policies, 1990-2005, Human Security, Critical Security.

1. Giriş

Soğuk Savaş sonrası süreçte, Üçüncü dünya ülkelerinin değişen güvenlik anlayışları ve gelişmiş ülkelerle yarattıkları güç çatışmalarının uluslararası akademiya tarafından nasıl değerlendirildiği önemlidir. Bu nedenle çalışmanın birinci bölümünde Soğuk Savaş sonrası değişen devlet tanımları ve bunun güvenlik teorilerine yansımaları ele alınacak; özellikle realist paradigmanın güvenliğe nasıl baktığı değerlendirilecektir. Buna karşılık 1990 sonrası oluşan süreçte bu yaklaşımlara getirilen çok yönlü eleştiriler kısaca incelenecektir. İkinci bölümde ise, Türkiye'nin, 1990 sonrası tanımladığı önemli tehdit algılamalarıyla kendi ulusal güvenliğini nasıl oluşturduğu, politikalarını, AB süreciyle nasıl yönlendirdiği üzerinde durulacaktır. Türkiye'nin ulusal güvenlik tanımı içinde sıkı sıkıya bağlı olduğu değerlerin 2000'li yıllarla birlikte nasıl değiştiği incelenecektir. Araştırmada 2001 tarihindeki Anayasa değişikliği ve Temmuz 2003 7. Uyum Paketiyle hızlanan yasal dönüşümler irdelenecektir. Bu değişimin güvenlik politikalarının oluşumundaki başarısı, askeri bürokrasi, yönetim birimleri ve toplumsal algılamalarını nasıl biçimlendirdiği, bireysel güvenlik yaklaşımıyla irdelenecektir.

2. Devlet ve Ulusal Çıkarın Dönüşümü

Soğuk Savaş sonrası koşullarını incelerken, ulus devlet olgusunun yaşadığı dönüşümü tanımlamak gereklidir. Bu, güvenliğe getirilen yeni yaklaşımları anlamak açısından başlangıç olacaktır. Dönüşümü belirleyen en önemli gelişme, Soğuk Savaş sürecinde oluşan iki kutuplu ittifaklar sisteminin yıkılması ve buna bağlı olarak dönemin sonunda daha derin güvenlik kaygılarıyla uğraşan, yeni devlet yapılarının ortaya çıkmasıdır. Hızlanan bölgesel çatışmalar ve çözümlere rağmen ulus-devlet yapısının kendini koruma içgüdüğü daha da güçlenmiştir. Egemen devlet; küreselleşme sonucu bölgesel ve ulus üstü

müdahalelere, bunun küresel ekonomide yarattığı neoliberal dönüşümlere rağmen yok olmamış, yeniden yapılanmıştır.

Hobsbawm'a göre küreselleşme siyasi alanda başarısız olmuştur. Bunun nedeni, ulus-devletin tüm unsurlarıyla varlığını güçlendirerek korumasıdır. Küreselleşme; iletişim, sanat, kültür, bilim alanlarının sınırlarını hızla kaldırırken, siyasette devletin sınırlarını güçlendirmiştir (Hobsbawm, 2007:11-13).

1990'da Bush'un ortaya attığı, Yeni Dünya düzeni söylemi, insanların eşit olarak yaşadığı, evrensel bir düzenin aksine, egemen devletlerin eşit olarak yaşadığı, uluslararası hukukun bu devletlere göre yapıldığı ve bireylerin haklarını devletin iradesiyle elde ettiği bir sistem öngörmektedir. Bu nedenle devlet güvencesi altında olmayan bireylerin ve "failed states – başarısız, kaybeden devletler" kavramıyla tanımlanan 3. Dünya ülkeleri konumu, varolan güvenlik ve uluslararası sistem analizlerince yeterince açıklanamamaktadır (Bilgin, 2003: 206).

Güvenlik algılamalarını etkileyen ikinci önemli unsur ise, yeni devlet tiplerinin oluşmasıyla birlikte bunların farklı uzlaşma ve çatışma örnekleri göstermesidir. Kendini liberal ekonomik modellerle tanımlamış ulus üstü yapılanmalara doğru evrilen zengin devletler yeni güçlü uzlaşmalar yaratırken, yoksul devletler kendi iç çatışmalarıyla boğuşmaktadır.(Kohli & Sørensen, 1999) Aynı süreçte, Asya'nın gelişmekte olan ülkeleri güçlü ordular oluşturmaya kuvvetlerini yarıştırmaya çalışmakta, bölgesinde güç çatışmaları yaşamaktadırlar. Niteliksel olarak çok yöne doğru hareket eden daha bölünmüş, daha bölgeselleşmiş bir dünyanın önemli işaretleri gözlemlenmektedir (Bilgin, 2003:207).

Bu noktada kaybeden ülkeler olarak tanımlanan devletlerin otokratik yapıları, gelişmiş ülkeler tarafından tehdit olarak algılanarak, güvenlik kaygılarını artırmıştır. Bu konu özellikle 11 Eylül sonrasında gündeme gelmiştir. Bunun nedeni bu ülkeler ve halklarının yaşadığı "yoksulluk ve şiddetin sonuçları" en somut şekliyle bu süreçle, gelişmiş ülkelere yansımıştır. Küreselleşme süreci; bilgi, teknoloji, finans ve kültür akışının hızlanmasıyla sınırlı kalmamakta, güvenlik sorunlarını ve tehditlerini de sınırlar üstü bir konuma getirmektedir. Bu bağlamda uluslararası güvenlik sorunsalı çerçevesinde, realist yaklaşımların, güvenlik ve güvensizlik ile ilgili temel tanımları ve yaklaşımları tespit edilerek, Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni algılamalar üzerinde durulacaktır.

3. Realist Paradigma Çerçevesinde Güvenlik

Realist paradigmanın güvenlik sorunsalı içindeki en önemli unsuru, kuşkusuz Herz'in ortaya attığı güvenlik ikilemi teorisi. Bu açıdan gücü özellikle askeri güçle vurgulayan klasik realistler, daha güçlenmek için daha çok silahlanmanın gerekliliğini vurgular. Bu sistem içindeki devletleri daha da güvensiz hissettirecek ve benzer reflekslerle güçlenme eğilimine gireceklerdir. Böylece sistem doğal olarak sürekli bir güvensizlik ortamı yaratacaktır.(Herz, 1950:157). Devletleri kaotik bir sistem içinde tanımlayan ve özellikle 1970'lerin sonunda nerdeyse bu özelliğin mutluluğunu literatürde daha da somutlayan neo-realist teori ise, devletlerin bu sistemin güdümünde bağımlı hareket etmek durumunda olduklarını varsayar. Bu koşullar altında devletlerin varlığını koruması anlamında güç dengesi en önemli dış politika stratejilerinden biridir. Waltz'a göre bu açıdan güç dengesi olgusu kendisini sürekli üretecektir.(Kenneth N. Waltz, 1996:54-57) Uluslararası sistemin temelinde devleti ve onun temel çıkarlarını koyan realistler, güvenlik kavramını, devletin ve devletler arasında sürekli var olan güvensizliğin kontrolüne bağlı tanımlayacaklardır. Bu tanımlama üç temel parametreden yürütülmektedir. Bunlar; (i) devletin güvensizliğinin bireyin güvensizliğinden önce gelmesi, (ii) güç ve ulusal güvenlik arasında kuvvetli bir ilişkinin var olması (iii) güvenliğin güç dengesinin bozulmasına karşı sürekli değerlendirilmesi gerekliliğidir.(Lott, 2004:20) Realistler güvensiz ortamın temel nedenini sistemin anarşik yapısına bağlamaktadır. Devletin hegemon gücünü var etmesi, askeri diplomatik ve istihbarat gücünü kullanmasıyla mümkün olacaktır. Caydırıcılığın temel dış politika kararlarından birisi olması önemlidir. Caydırıcılığın kolektif olarak veya devletin sınırları içinde nasıl biçimleneceğinden çok, temelde güvenliği bozucu unsurun- tehdidin -nasıl tanımladığı ve ne şekilde kontrol altına alınacağı önemlidir.

Bireyin güvenliğini aşan, devletin çıkarlarına bağlı olan ulusal güvenliğin, öne çıkmasının nedeni, bireylerin tek tek kendileri için sağlayamadığı güvenliğin, devletlerce sağlanması gerekliliğidir. Bu gereklilik gerek birey gerek devlet tarafından önemli ölçüde ciddiye alınmaktadır (Lott, 2004:21). Ancak bu noktada realist kuram birey için güvenliği nasıl tanımlandığı ve ne şekilde güvenliği sağladığı noktalarından eleştiri almaktadır. Güvensizlik durumunu anarşik ortamda mutlak olarak kabul eden realist teori, devletin bekasını sağlayacak ulusal güvenlik sorunsalıyla, bireyin güvenliğini bir tutmaktadır. Ulusal güvenliğin sağlanmasının temel unsuru olarak devletin gücünün artırılması ile bireyin çok boyutlu güvenliğini sağlayacak temel unsurları üretilebilirliği ise tartışma konusudur.

Ulusal güvenlik kavramını değerlendirirken şu unsurları göz önünde bulundurmak gerekir. Devletler her zaman güvenliği sağlayamazlar çünkü kendi güvenlikleri için toplumda güvenli olmayan bir gruba, bir parçaya ihtiyaçları vardır. Örneğin özellikle otoriter rejimlerde toplumun huzur ve güvenliğini sağlamak adına şiddet kullanımı ve toplumda yaşayan bireylerin üzerinde bu güvensizlik kavramının yaratılması güvensizlik kavramının önemli ölçüde araçsal olarak kullanıldığının işaretidir. Bu aynı zamanda politik zaafa düşen gelişmiş ülkelerde de geçerli olacaktır. Örneğin istihdam politikalarında sürekli sorun yaşayan Avrupa ülkeleri, içlerindeki göçmen unsurları, vatandaşlarına karşı oluşan ve onların istihdam ve yaşam alanlarını işgal eden, güvenlik tehdidi unsurları olarak göstermektedir (Sheehan, 2005:92).

Realist kuramın Soğuk Savaş sonrasında girdiği en önemli çıkmaz kolektif bir caydırma sürecinden sonra ve özellikle Batı bloğunun güvenlik yaklaşımı belirleyen komünist tehdidin yok olmasıdır. 1990 sonrası Pandora'nın açılan kutusu gibi dağılan diğer tehditlerin nasıl algılanacağı realizm açısından önemli bir sorunsaldır. Bu açıdan anarşik sistemin içinde mutlak olarak güvensizlik realistlere göre kendini yine göstermiştir. Ancak dünya politikasında, güvensizliğin var olan koşullar altında mutlaklığını tanımlayan sadece realistler değildir. Koşulların yarattığı yeni unsurları dönüştürme yönünde tehdit algısını yeniden tanımlama süreci ABD'nin dış politikasında hâkim olan realist yaklaşımın devamı dışında, Avrupa merkezli de yürüyecek, bu açıdan "tehditlerin azaltılmasıyla güvensizliğin azalacağı" varsayımı, Avrupa merkezli toplumsal güvenlik yaklaşımını oluşturacaktır.

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan güvenlik sorunları, devletlerin iç politikasında değerlendirilerek dış politika kararlarında çözülecek boyutta değildir. Sorunlar bölgesel tehditlerin küresel etkileriyle sahneye taşınmıştır. Bu yüzden klasik problem çözücü mekanizma yetersizdir (Booth, 2007: 133-159). Bu çalışmada tam da bu nedenle, uluslararası ilişkilerde eleştirel yaklaşımın "statükoyu tanımlamadan öte değiştirme"(Uzgel, 2004b:48) ve aslında var olan sorunları tanımlayıp giderme açısından kendince yeni bir yol açtığı iddia edilecektir.

4. Güvenliğin Yeni Tanımları-Avrupa Yaklaşımları

Ulusal güvenlik yaklaşımından, toplumsal güvenlik (*societal security*) yaklaşımına geçiş, Avrupa'da 1990'lardan sonra realist güvenlik anlayışına alternatif arayışı sonucu ortaya çıkmıştır. Eleştirel güvenlik teorilerinin evrimi bu amaç doğrultusunda bireysel güvenliğe devam etmiştir (Collective, 2006: 452-454). Ancak Avrupa'nın, realist paradigmanın ötesinde, kendi içinde bir güvenlik oluşturma isteği, özellikle toplumsal güvenlik yaklaşımından yararlanılmasını sağlamıştır. Bu açıdan *Copenhagen Peace Research Institute*'ün güvenliğe yaklaşımını anlamak, klasik realist güvenlik paradigmasının, yaşadığı dönüşümü anlamak açısından önemli olacaktır.

Avrupa içinden türeyen realist teorilere alternatif yaklaşımlar içerisinde, Kopenhag okulu ve toplumsal güvenlik; 1990 sonrası, Afrika, Kafkasya ve Balkanlarda çıkan etnik ve bölgesel çatışmaların devlet merkezli yaklaşımlarla açıklanamamasından dolayı önem kazanmıştır. AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde yaptığı, güvenlikle ilgili tartışmalardan türeyen, *Copenhagen Peace Research Institute*'nin tanımına göre devlet ve ulus; birçok ülke ve insanları için farklı anlamlar taşımaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönem, toplumun çıkarları ile devletin çıkarlarının zaman zaman çatıştığı bir dönemdir. Toplumsal güvensizliğin altında farklı nedenler vardır. Etnik yapılar, geleneksel değerler, kimlikler, diller bunların hepsi aslında günümüzde toplumsal güvensizliği yaratan, ancak "ulusal güvenliğin" çözümünü bulamadığı unsurlardır. Bunun nedeni toplumsal yapıyı anlamlandıran bireyin, hem güvenliğini sağlamada devlete bağımlı olması, hem de devletin talepleri karşısında tehdit altında olmasıdır. Bu açıdan tehditleri devletin boyunduruğu ötesinde toplumsal araçlarla tanımlamak gerekir (Buzan, 2007: 52-54). Bir bakıma birey ve devlet arasındaki pozitif ve negatif ilişkiyi belirleyen toplumun kendisidir. Toplum bu ilişkiyi özellikle kimlikle belirler.

Güvenliğin sosyal boyutunu tanımlamada kimliğin önemi, aslında sosyal güvenlik kuramcılarının üzerinde tam da uzlaşmadıkları bir konudur. Buzan ve Weaver için kimlik, sosyal, ontolojik bir gerçekliktir ve devlet kavramıyla ortak yapılarda uzlaşır. Farklılık, kimliğin kendi başına bir güvenlik ögesi oluşudur. Toplumlar için kendi tanımladıkları öz kimlikler güvende olduğu sürece farklı kimliklere de açık olabilirler bu bağlamda kimlik sürekli evrilebilen bir olgudur. Oysa Sweeny için toplum daha değişkendir ve kimlik insanlar arasında bir müzakere sürecidir. Bu anlamda Sweeny diğer toplumsal kuramcılarını toplumu devlet kadar sabit ve değişmez algılamakla eleştirir (Sheehan, 2005: 87).

Kopenhag okulu; devletlerin, belirli tehdit anlayışlarıyla iç ve dış politikalarını güvenikleştirdiklerini veya aşırı güvenikleştirdiklerini savunur. Bu anlamda- 1990 sonrası panoramasını da göz önünde bulundurursak, güvenikleştirmenin temel aracı kimlik üzerinden oluşmaktadır. Yani dünyada kimliğe bağlı olarak yaratılan güvenlik tehdidi söz konusudur. Tehdidin yaratılma süreci, güvenliğin

toplumsal boyutunu ortaya koyar. Mc Sweeny'e göre kimliğin kavram olarak teoriyi oluşturmasından çok *kimlikleşmenin* etkisini vurgulamaktadır (Collective, 2006: 453).

Güvenikleştirme kavramının mantığını algılayarak tanımını yapmamız daha doğru olacaktır. Güvenikleştirme süreci baş aktörün genelde devlet olduğu, belirli bir tehdit olgusunun kabullenilmesiyle yola çıkılan ve bu tehdide karşı askeri gücün artırılmasına yönelik bir süreçtir. Buradaki temel nokta bir tehdit unsurunun yaratılması, benimsenmesi ve ya abartılmasıdır. Devlet veya başka bir aktör, bu bazen Birleşmiş Milletler gibi bir devlet dışı aktör de olabilir, burada kendini yaşama hakkı olan ve bağımsız hareket edebilme yetkisine sahip olarak görür. Bu yetki içinde zaman zaman temel insan hakları ve özgürlüklerinin çiğnenmesi ve ya anti-demokratik uygulamaların gerçekleşmesi de söz konusu olabilir. Güvenikleştirme sürecinde, aynı zamanda bu uygulamaları kabul edecek bir kitlenin oluşumu, uygulamaların meşruiyetini sağlamak açısından önemlidir. Bu noktada Mc Sweeney'in belirttiği olgu gerçekten önemlidir. Güvenlik sorunsalı sadece kimliklerin ayrışmasından çıkmayabilir çoğu zaman kimlikler arası rekabet güvenlik sorunlarından kaynaklanır (Bilgin, 2003: 213).

Güvenikleştirmenin alternatifi olarak sunulan sosyal güvenlik aracı güvenliksizleştirme, (*desecuritization*) abartılan tehdit algılamalarının normalleştirilmesini öngörmektedir. Normalleşme büyük ölçüde liberal ülkelerin uyguladığı demokratikleşme süreci içinde devlet merkezli tehdit algılamalarının gerek dış politika da gerek kamuoyu algılarında azaltılmasıdır. Ancak eleştirel teori normalleşmenin de ne kadar güvenli olduğunu, normalin güvenliğini sorgulamaktadır (Collective, 2006: 455).

İşte bu noktada eleştiriler iki noktada toplanmaktadır. Bunlardan birincisi insanın varolan toplum içinde de tehditlerle karşılaşması, örneğin bu anlamda göçmenlerin bir tehdit unsuru olarak görülmesinde sosyal güvenlik teorileri yetersiz kalmaktadır. İkincisi ise Soğuk Savaş sonrası özellikle AB'ye entegre olan ülkelerde görülen azınlık sorunları ve göçmen olgusunun sosyal güvenliğin belirlediği tehdit algılamaları içinde tanımlanmasıdır. Burada çözüm birey temelli yaklaşımdır (Sheehan, 2005: 92).

Devlet merkezli güvenlik algılamaları, tehdit unsurları içinde yeni alanları yaratmakta ve bizzat güvenikleştirme aracını besleyen bir unsur olarak var olmaktadır. Eleştirel güvenlik ise işte bu tehdit tanımlarının yaratıldığı uluslararası politikada, eşitsizliklerden ve bireysel güvenliğin konusu olan tüm sorunlardan kurtulma aracı olan (emancipation) özgürleştirme kavramını kullanacaktır.

5. İnsan Güvenliği ve Eleştirel Teori İçinde İnsanın Özgürleşmesi

İnsan Güvenliği (Human Security) kavramı; ulusal güvenliğin vatandaşlarının güvenliğini sağlayamadığı noktada devreye giren bir yaklaşımdır. Bu tanımın çerçevesi aslında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) 1994'te İnsani Kalkınma Raporunda belirttiği unsurlarla çizilmektedir. (UNDP, 1994)

Güvenlik evrensel olarak algılanmalıdır. Zengin fakir ayırt etmeden tehditler herkes için geçerlidir. İşsizlik, silahlanma, uyuşturucu insan hakları ihlalleri ve yoksulluk tüm insanlığa yönelmiş tehditlerdir.

1. İnsani güvenliğin öğeleri karşılıklı olarak birbirine bağımlıdır. Bir kişi tehdit altındaysa bu dünyadaki herkesin bu tehditle yüzleşebileceği, tehdit altında olacağı anlamına gelir. Kadın, silah ve uyuşturucu ticareti, etnik çatışma, terör, sosyal çözülme artık dışlanmış konular değildir.
2. İnsani güvenlik önleyici uygulamalarla sağlanır.
3. İnsani güvenlik insan merkezlidir. İnsan toplumun içinde nasıl yaşıyor sorusuna önem verir. (Bilgin, 2003: 214)

11 Eylül ile fark edilen birçok gerçeğin önceden bu raporda, saptandığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan BM'nin bir çok uygulamasında gördüğümüz yetersizlik aslında insan güvenliğinin daha çok bir slogan olarak kullandığı düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Ancak şu da bir gerçektir ki güvenliğin aktörleri artık sadece devletler değildir. Özellikle son dönemde örneklerini hızla gördüğümüz, sivil toplum kuruluşları, sosyal hareketler, devletler arası vatandaşlarda bu tartışma da belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Soğuk savaş sonrası döneminin getirdiği en önemli sonuçlar en çok üçüncü dünya ülkelerini vurmaktadır. Yoksulluk, doğal afetler, ekonomik krizler her gün daha da derinleşen iç çatışmaları, her geçen gün hızlanan göç trafiğini, açlığı ve salgın hastalıkları beraber getirmektedir. Bu sorunların sadece kendi bölgelerinde sınırlı kalması mümkün değildir. Sorunları sadece bölgesel dinamiklerle açıklamak, çözümleri salt bölgesel birliktelikler de yaratmak mümkün olmamaktadır. İşte bu yüzden sadece ulus devlet çıkarlarıyla sınırlı kalan realist güvenlik anlayışı özellikle üçüncü dünya ülkelerinin sorunlarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Gittikçe kendini daha güvensiz hisseden bu ülkeler; nükleer, biyolojik her türlü silahın gelişimi için bütçeler ayırmakta, daha çok askeri güce yatırım yapmaktadır. (Bilgin, 2003: 215) Oysa sorun

temel ihtiyaçların karşılanmasında ve bu ülkelerinde gittikçe içine sürüklendiği bağımlılık ilişkilerinden (borç sorunu gibi...) kaynaklanmaktadır.

Güvenlik alanında özgürleştirme kavramının kökeni özellikle Frankfurt okulunun eleştirel yaklaşımına dayanır. Bu yaklaşım insanın özgür iradesini kullanmada onu bağımlı kılacak tüm eşitsizliklere karşı özgürleşmeyi savunur. Uluslararası ilişkiler alanındaki yaklaşım ise güvensiz alanın bu eşitsizlikler sonucunda oluşması ve bu alanda özgürleşmenin bireyin güvenliğini de getireceği anlayışıdır. Örneğin 1990'da Kosova'da Arnavut çoğunluğa tanınan politik ekonomik ve sosyal güç nüfus oranını da göz önünde bulundurursak azınlık Kosova Sırplarını daha 'güvensiz' hale getirecektir (Sheehan, 2005: 159).

Eleştirel güvenlik teorisinin en önemli kuramcılarında Booth'un özgürleştirme problemi büyük ölçüde gücün ve düzenin sorgulanmasıdır. Özgürleşme, teorik olarak zaten güvenlidir. Bu bağlamda güvenlik tanımlarının dışında olan her unsur güvenliğin ögesi olmalıdır (Collective, 2006: 456).

Üçüncü Dünya ülkeleri homojen yapılardan oluşmamaktadır, farklı etnik yapıları bulunmakta ve her grubun farklı çıkarları söz konusudur. Ekonomik olarak zayıflayan bu ülkeler sanayileşmiş ülkeler karşısında ordularını daha güçlü tutmaya çalışmaktadır. Yani askeri kapasitelerinin fazla olması ekonomik güçlerinin olduğu anlamına gelmemektedir. Bu ülkeler ekonomik olarak tek bir metanın üretimine bağımlıdırlar. Örneğin Petrol ihracatçısı Körfez ülkeleri aynı zamanda teknolojik olarak gelişmiş ülkelere bağımlıdırlar (Thomas, 1992: 96).

Bu açıdan bu ülkelerin yarım, başarısız, kaybeden ve haydut gibi tanımlar, devlet merkezli yaklaşımın bu ülkelere uygun bulduğu tanımlardır. Güvenlik çıkmazı içinde daha çok silahlanan ve otoriter yönetimlerin altında daha büyük bir tehdit olarak görülen bu ülkeler, güç ve düzen ilişkisi içinde düzeni bozucu, yönetimde başarısız bu anlamda demokratik süreçleri yavaş olan bu ülkeler saldırgan ve revizyonist olarak tanımlanarak, bu ülkeler küresel tehdit algılanmasının içine konmaktadır. 11 Eylül'ün sonucunda daha da radikalleşen küresel teröre karşı alınan önlemler gelişmiş ülkelerin insani müdahale adı altında bu ülkelere müdahale meşruiyetini oluştururken bu ülkelerde çatışmaya mahkum edilmiş insanları daha güvensiz konuma getirmiştir.

Üçüncü Dünya Ülkeleri ekonomik yönden, temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadırlar. Kendilerini iç ve dış çatışmalara karşı korumak istemektedirler ancak bunu yaparken bir yandan derin ekonomik mali buhranlara uğraşmak zorundadırlar. Acımasız petrol kartelleri, yüzen faiz oranları, inip çıkan ürün fiyatları ve gittikçe azalan refah bu ülkelerin karşılaştıkları en önemli problemlerdir. Sosyal güvenlik sistemlerini oluşturamayan bu ülkeler, silahlanmayı gelişen ülkeler karşısında bir pazarlık gücü olarak görmektedirler.

Soğuk Savaş sonrası sürece baktığımızda, gelişmiş ülkeler çatışmalarını, Üçüncü Dünya Ülkeleri üzerinden yürütmektedir. Üçüncü Dünya Ülkeleri uluslararası politikada tanınmakta ancak sosyal bir gerçeklik olarak kabul edilmemektedir. Varsayımına göre ulusal egemenlik ve ülkelerin topraklarına müdahale etme yasağı aslında bölgesel bölünmelere engel olabileceken ve Afganistan, Vietnam Kamboçya müdahaleleri uluslararası arenada bir prestij kaybı doğururken, uluslararası kurumların onayını almış birçok müdahale görülmektedir. Görünürde varlıkları uluslararası toplulukça tanınmış bu ülkeler, bu garanti altında barışı sağlayan mekanizmalarını oluşturamamakta, sosyal değişimi fark edememektedirler. Üçüncü Dünya Ülkeleri, içinde buldukları bölgeler ve kuşkusuz uluslararası sistem içinde büyük bir istikrarsızlıkla yüzleşmek zorunda kalacaklardır (Thomas, 1992: 98).

Sorunu sadece bölgesel orijinle algılamak ve çözümü kendi içlerinde dayanışma ile beklemek küreselleşme sürecinde mümkün değildir. Çözüm daha geniş ve kalkınmaya dayalı çok yönlü bir güvenlik anlayışıyla gerçekleşecektir. Örneğin sağlık ve eğitim; güvenlik için yaşamsaldır, bunların gerçekleşmesi ise kalkınmaya bağlıdır. Gelişmiş ülkelerin çıkar çatışmaları içinde araçsallaşan IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar bu ülkeleri daha yoğun bir borç sarmalı içine sürüklemekte, özellikle gıda alanındaki veya toprak reformu alanındaki birçok uygulamaya sınırlama getirmektedir. Bu açıdan 20. Yüzyılın klasik kurumları soruna çözüm olması gerekirken tam da bu bağımlılık ilişkileriyle güvenlik sorununun bir parçası olmaktadır (Tooze, 2005: 140).

Aynı zamanda doğal afetler veya çevresel sorunlar bu ülkeler için, önemli güvenlik sorunlarından biridir ve bu ülkelerdeki ekonomik sorunlar durumun daha ciddileşmesine neden olmaktadır. Bunu en yakın dönemde Güney Asya'da yaşanan Tsunami ve deprem felaketinden sonra daha da derinlemesine fark edebilmekteyiz. Bölgeyi felaketlerden sonra açlık ve salgın hastalılar tehdit etmektedir.

Yukarıda temel argümanları ile tartıştığımız güvenlik yaklaşımları içinde Türkiye; 90'lı yılların getirdiği dinamiklerle özellikle Kürt ayrılıkçılığı sebebiyle daha da derinleşen güvensizlik sorunuyla

karşılaşmıştır. Bu, Batı ile ittifak bağı sağlam olan Türkiye'yi, neo-liberal politikalara uyum sürecinde kalkınma problemleri ile yüz yüze getirmiştir. Klasik ekonomik-politik kurumların etkisiyle daha da bağımlılaşmış bir sistemin içinde, insan güvenliğinin derin sorunlarıyla yüzleşen bir ülke olarak, Türkiye'nin farklı çözümler bulmasını engeller. Bu çözümler büyük ölçüde realist yaklaşımın yeniden oluşturulması olarak kendini göstermiştir. Ancak 2000'li yılların AB uyum sürecinde yaşanan dönüşüm güvenlik politikalarıyla nasıl değerlendirilebilir sorusu gelecek bölümün tartışma konusu olacaktır.

6. 1990'dan 2000'lere Ulusal Güvenliğin yeniden inşası

Türkiye, Soğuk Savaş sonrası süreçte yeni koşulların belirlediği dünyada, önemli ülkelerden biridir. Bölgesel çatışmaların yaşandığı Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu gibi üç bölgeye de komşu olan Türkiye, son 20-25 yıl içinde özellikle güvenlik algılamalarında büyük değişimler yaşamıştır. Bu gelişmeler, 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte ortaya çıkan ordunun devlet yapısı içerisindeki özerkleşme ve merkezleşme çabasına dayandırılabilir. Bu süreçle birlikte gittikçe daha da genişleyen ve karmaşıklaşan milli güvenlik kavramı, ulusal savunmanın ötesine geçerek çok daha derin ve kurumsal müdahalelerin gerçekleşmesine ortam hazırlamıştır.

Türkiye'nin güvenlik algılamalarındaki dönüşüm üç aşamada gerçekleşmiştir, bu dönüşüm Türkiye'nin yaşadığı ulusal güvenlik sorunlarıyla da ilişkilidir. İlk olarak, önemli bir NATO üyesi olan Türkiye'nin, 1990 sonrası değişen koşullara adapte olması için orduda hızlı bir modernizasyon projesi başlatılmıştır. Bu dönemde Körfez savaşıyla hız kazanan "Kürt ayrılıkçılığı" PKK terörü ve buna karşı verilen mücadeleyle birlikte ortaya çıkan yeni tehdit algılamaları gündeme gelmiştir. İkinci aşama, 1990 sonlarına doğru "irtica tehdidinin" yeni ve önemli tehdit algılaması olarak belirlenmesidir. Ordunun bu tehdide karşı giriştiği politik mücadele ve psikolojik savaş, 28 Şubat süreciyle birlikte en önemli aşamasına ulaşmıştır.

Üçüncü aşama ise, 2000'lerden günümüze kadar olan süreci etkileyen, Avrupa Birliği'ne uyum sürecidir. Bu süreç kuşkusuz 11 Eylül'ün getirdiği yeni algılamalar ve bunların yarattığı çatışmalara kendi içinde dönüşümler yaşayacaktır. Bu açıdan geçmiş güvenlik algılamaların yeniden değerlendirilmesi ve yeni tanımların oluşması söz konusudur. Milli Güvenlik Stratejilerinde, mevzuatta ve iç uygulamalarda bu dönüşümü gözlemlemek mümkündür.

Milli güvenlik kavramının değişen boyutu dünya konjonktürü açısından şu gelişmelerle açıklanabilir; devlet dışı aktörlerin öneminin artışı, ulusların bölünmesi, ulusal ekonomide artan dışa bağımlılık, teknolojinin yayılması, iki kutuplu sistemden çok kutuplu sisteme geçiş, bölgeselciliğin yükselişi, savunma sistemlerinin standardizasyonu, artan göç, demokrasinin ve kapitalist sistemin yayılması, geniş ölçekli savaşların azalarak düşük yoğunlukta çatışmaların artışı, ideolojik çatışmaların azalması, etnik çatışmaların artışı, caydırıcılığın başarısızlığı, ulusal ve uluslararası artan gerginlikler.(Ülman, 2002: 100)

Soğuk savaş süresi içinde geriye atılan iç güvenlik tehditleri, gelişmelerin ortaya çıkışıyla önem kazanmıştır. Ayrıca güvenliğin, ekonomik sosyal ekolojik, demografik insan hakları boyutuyla değerlendirilmesi gözlemlenen bir diğer değişimdir. Her iki değişimin yansımaları da, Türkiye örneğinde görmek mümkündür. 1990'la birlikte hızlanan Kürt ayrılıkçılığı iç tehditlerden en önemlisi haline gelmiştir. Bölücülük kavramı milli güvenlik kavramı içerisinde yeni bir tehdit algılaması olarak belirmiştir. Bir diğer süreç ise, 1994'ten itibaren özellikle Refah Partisi'nin yerel seçimlerde aldığı üstünlükle ortaya çıkan "Siyasal İslam" görüşünün askeri kanat tarafından irtica tehdidi olarak algılanması ve buna yönelik çok boyutlu müdahalelerin geliştirilmesidir.

Öncelikle ulusal güvenlik siyasetinin oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde ilgili yasal düzenlemelerin askeri kanada tanıdığı yetkiler, sivil kanadın kullanabildiği yetkilerden daha geniş, kapsamlı ve etkilidir. İkinci nokta, ulusal güvenlik kavramının sınırlarının genişliği ile ilgilidir: Kavram iç politika dış politika, ulusal savunma politikası gibi değişik alanları kapsayacak ölçüde geniş bir anlamda yorumlanmaktadır.(Ülman, 2002: 125) 1982 Anayasa'nın 118. maddesi, Milli güvenlik kavramının anlamını büyük ölçüde genişletmiştir. MGK'nın görev ve yetkilerini belirten bu belge, "toplumun huzur ve güvenliğini korumak" olarak milli güvenlik kavramının çerçevesini çizmiş, MGK ve MGK Genel Sekreterliği iç kurumları ve iç mevzuatları göz önüne alındığında, güvenlik tehditlerin ne kadar geniş alanları kapsadığını ve ordunun müdahale alanının ne kadar geniş olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Milli Güvenlik Kurulu Kanunu milli güvenlik kavramının kapsamının en geniş olarak belirlendiği belgelerden biridir. Kanunun ikinci maddesi milli güvenliği, "devletin anayasal düzenini, milli varlığının, bütünlüğünün, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve ahdi hukukunun her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kollanması" şeklinde tanımlar. Bu tanım yürütme organının bütün

yetkilerini içermekte, daha da öte sosyal, kültürel, ekonomik teknolojik, iç gelişmeleri takip edilip yönlendirilecek, hatta müdahale edilecek milli güvenlik unsurları arasında sıralamaktadır. (Bayramoğlu, 2004: 88)

Aynı madde MGK'ya, "anayasal düzeni koruyucu, milli birlik ve bütünlüğü sağlayıcı, Türk milletini Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve milli ülkü ve değerler etrafında birleştirerek milli hedeflere yönlendirici gerekli tedbirleri belirleme görevi verir.(Bayramoğlu, 2004: 88)

MGK'nın iç yapısını irdelemek milli güvenliği sağlayacak uygulamaların hangi organlarca, nasıl sağlandığını anlamak açısından önemlidir. Bu noktada üstünde durulması gereken en önemli kurumlardan biri MGK Genel Sekreterliği'dir. Kurulun çalışma alanına giren konularda Genel Sekreterliğe geniş yetkiler tanınması da üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Yasa, Genel Sekreterliğe, 'uygulamaları takip ve kontrol etmek', 'düzenleyici, yönlendirici ve koordine edici işbirliğinde bulunmak' yetkisini vermektedir. Aynı yasanın 9. maddesi uyarınca, Genel Sekreterlik, MGK kararlarının Bakanlar Kurulu kararına dönüşmemesi durumunda, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve MGK'na bilgi aktarılması görevini vermektedir. Genel Sekreterliğin görev ve yetkilerini düzenleyen 13. ve 14. maddeler, Sekreterliğe geniş bir görev alanı tanımakta, kapsamlı yetkiler vermektedir (Bayramoğlu, 2004: 86).

Milli güvenliği tanımlayan kurumsal yapıları incelediğimizde ve karar alma süreçlerinde TSK'nin özerk alanın gittikçe genişlediğini süreç içinde görmekteyiz. 1996 yılında MGK Genel sekreterliği tarafından hazırlanan ancak Bakanlar Kurulu tarafından iade edilen raporda gerek iç gerek dış olayların değerlendirilmesine sınıflamalar yapılmış ve bunlara yönelik sert müdahalelerin gerçekleşmesi gereği belirtilmiştir. Örneğin Siyasi bir parti olan HADEP'in faaliyetlerinin pasifize edilmesi yönünde psikolojik eylem planları hazırlanmış ve ya Yunanistan'ı terörü destekleyen ülke olarak değerlendirirken, Almanya İngiltere; Fransa gibi ülkeleri de bu konuda Türkiye'ye karşı siyaset yapmakla suçlamıştır. Yani doğrudan dış politikaya yönelik açıklamalarda bulunmuştur (Özcan, 2002: 73).

28 Şubat 1997 tarihi en iyi örneklerden birini oluşturmuştur. Ocak 1997'de Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi yönetmeliğinin Başbakanlıkça askeri destekle imzalanmıştır.

Darbe Kuvvetinde olarak tanımlanabilecek bu yönetmelik bir başbakanlık genelgesiyle uygulamaya konduğu andan itibaren MGK üzerinden devlet işleyişini hiçbir istisnaya yer olmayacak ve açık bir şekilde askere teslim edecek bir mantık içermektedir. Özetle bu yönetmelikle yasal ve toplumsal hareketler kriz tanımı içine sokulmuş, hangi hareketlerin ne zaman krize işaret ettiğinin tespitini askere bırakmış, kriz halinde denetimi ve idareyi tümüyle askere devretmiştir (Bayramoğlu, 2004: 103-104).

İrticanın birincil tehlike olarak ele alınması süreci 1994'te RP'nin ilk önce yerel seçimlerde kazandığı üstünlükle başlamış, daha sonra Haziran 1996'da DYP ile kurduğu koalisyonunda büyük parti olmasıyla birlikte ordu ve çeşitli kesimlerce tehdit unsuru olarak algılanmaya başlamıştır.

Bu çerçevede, RP kadrolaşması, Tarikat şeyhlerine Başbakanlıkta verilen toplu iftar, devlet dairelerinde türbana izin verme girişimi, İstanbul'un tamamlamak üzere Taksim'e cami yapılması projesi, vb. noktalar tedirginlik yaratan konular arasında sayılabılırdi (Ülman, 2002: 123).

Tüm bu gelişmelere ordunun verdiği müdahil ve sert tepki 28 Şubat 1997'de MGK toplantısı ile gerçekleşmiştir. Bu tehdide karşı alınacak önlemler, belirlenerek irtica bir numaralı tehdit olarak bölücülük tehdidinin önüne geçecektir. 28 Şubat sürecini diğer ordu müdahalelerinden ayıran fark, psikolojik hareket yönünün büyük ölçüde uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Gerek medya, gerek sivil toplum kuruluşlarının da kullanıldığı bu süreçte ordu, değişen koşullar karşısında müdahale gücünü yenilemiş ve yardımcı öğelerle eyleminin meşruiyetini kamuoyu önünde sağlamaya çalışmıştır. Bu açıdan MGK Genel Sekreterliği Psikolojik Harekat Dairesinin önemi büyüktür.

7. Dış Politikada Güvenlik

Bu süreç içinde ordunun iç dinamiklerde etkin olduğu kadar, dış karar alma sürecinde de etkin olduğunu görmek mümkün olmuştur. Türk siyasal hayatında her çatışma döneminde sorun çözücü olarak ordunun görülmesi ve ordunun kendine böyle bir özerklik sağlaması, 1990'ların sonuna kadar görülen en önemli unsurdur. Ancak AB süreci yanında,

Amerikan stratejisinin Türkiye'de ordunun iç ve dış politikadaki yeri üzerinde önemli hatta belirleyici etkiler de bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla, ordunun dış politikada yerini incelerken, onun bu süreci etkileme, hatta belirleme kapasitesi kadar,

dışarıdaki gelişmelerin onun siyasal sistem içindeki konumunu nasıl etkilediği üzerinde de durulması gerekmektedir (Uzgel, 2004a: 312).

TSK'nın dış politikaya müdahalesi gerek yapılan açıklamalarda gerek doğrudan müdahalelerle görülmektedir. Askeri yapının dolaysız etkisi sadece kamuoyu açıklamaları biçiminde gerçekleşmemekte, hükümetlerin dış politikalarına doğrudan müdahaleler biçiminde de olabilmektedir. Bu türden müdahalelerin, özellikle, ulusal güvenliği doğrudan ilgilendirmesi nedeniyle Kıbrıs ve Kuzey Irak sorunu, İsrail, Yunanistan ve Suriye ile ilişkiler alanında yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Ocak 1997'de Genelkurmay Başkanlığı tarafından Dış İşleri Bakanlığına, soruna ilişkin tavsiye ve istekler içeren bir mektup gönderilerek, 'Ege'de izlenen pasif politikanın terk edilmemesi halinde, Ege'nin kaybedileceği uyarısı' yapıldığına ilişkin haberler yayımlanmıştır. (Özcan: 2002, s.83)

1990'larla birlikte ABD ve özellikle AB Türkiye'ye yönelik, çeşitli eleştirilerde bulunmuşlardır. TSK'nın Güneydoğu'daki operasyonları boyunca ve Ordu'nun özellikle dış politikada karar alma sürecindeki etkinliğini artırmasıyla artan bu eleştiriler olağanüstü koşullar altında olan bölgede "İnsan Hakları İhlalleri" ve yargılama sürecindeki aksaklıklara yöneliktir. Bu açıdan "bölücülük tehdidi" altında yer alan her olay, DGM'nin yargılama alanına girmekte, buradaki askeri yargılama temel hukuk ilkelerine aykırı düşmektedir. Aynı zamanda, Türkiye 1990'ların sonunda Milli Güvenlik Kurulunun sınırlarını çizdiği farklı güvenlik tehditleriyle gündemini oluşturmuştur. Eleştiriler, TSK ve bazı aydınlar tarafından savunmacı reflekslerle karşılanmıştır. Ancak özellikle AB'nin üzerinde durduğu en önemli sorun, Türk Silahlı Kuvvetlerinin ülkenin içişlerinde önemli bir özerkliğe sahip olmasıdır. Hem hukuksal boyutuyla hem siyasal boyutuyla ordu etkin olarak karar alma süreçlerinde yer almaktadır. AB'nin ordunun karar alma süreçlerinde bu kadar etkin olmasını demokratik kriterlere uygunluğu açısından kuşkusuz kabul etmesi mümkün değildir.

8. Türkiye'de Devlet Yapısında Dönüşüm - Yasal Düzenlemeler

3 Ekim 2001 tarihinde gerçekleşen Anayasa değişikliği ve MGK'nın yapısını ve faaliyetlerini düzenleyen 118. Madde ile birlikte değişimin ilk adımı atılmıştır. Kuruldaki sivil sayısını askeri sayıya göre artıran değişiklikler, Adalet Bakanı ve Başbakan Yardımcılarının kurul üyeleri arasına eklenmesi, MGK kararlarının Bakanlar Kurulunca öncelikli dikkate alınır ifadesi yerine, Bakanlar kurulunca değerlendirilir denmesi, fiili durumda fazla değişiklik yaratmayan ancak yüzünü Avrupa'ya dönmüş bir ülkenin AB kriterleri uyarınca gerçekleştirdiği değişikliklerden biridir.

Bu açıdan önemli gelişmelerden biri, önce DGM üyelerinin 2002 başında sivilleştirilmesi, daha sonra ise DGM'lerin hukuk düzeninden tamamen çıkartılmasıdır. Asıl dönüşüm, Temmuz 2003'te AB tarafından Türkiye'ye verilen 7. Uyum Paketi ve özellikle Milli Güvenlik Kurulu'na ilişkin ve birçok hukuksal mevzuata ilişkin önemli düzenlemelerin getirilmesiyle gerçekleşecektir. Tasarı, 59. Hükümet tarafından hazırlanan ikinci "Uyum Paketi" ile yaşama geçirilecektir. Tasarı, Türk Ceza Kanunu, Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretim ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun, Genel Terörle Mücadele Yasası, Türk Medeni Kanunu ve Askeri Mahkemeleri Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Kanunu'nun gibi mevzuatlarda çeşitli maddelerinde değişiklik öngören bir yasa tasarısıdır. (TBMM, 2003)

Bir örnek verecek olursak; 26 Eylül 2004'te kabul edilen Yeni Türk Ceza Kanunu'nun devletin güvenliği ile ilgili maddeleri "devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlar" yerine, "devletin güvenliğine karşı işlenen suçlar olarak değiştirilmiş", yargılmasını DGM mahkemelerinden alarak ceza mahkemelerine vermiştir. Kanunun ilgili maddelerinde bulunan ölüm cezası hükmü kaldırılarak müebbet hapse çevrilmiş, ayrıca fiilin savaş sırasında işlenmesi durumunda kişiye güvenceler tanınması; Adalet Bakanlığının onayına bağlamıştır.

Süreci anlama yoluna gidersek,

"İki binli yılların başında Genelkurmay Başkanlığı Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ortamda oluşan yeni koşulları dikkate alarak 'Güven ve Güvenlik Arttırıcı Önlemler Konsepti' hazırlamıştır. Bu konseptin dayandığı vizyon uyarınca güvenlik, "ülke boyutu kavramından, uluslararası güvenlik şeklinde tanımlanan bölgesel ve küresel güvenlik anlayışına" kaymıştır. Bu nedenle, yeni tehdit ve riskler "uluslararası işbirliği olmaksızın sadece bir devletin veya kuruluşun çözümlenemeyeceği" niteliktedir." (Özcan, 2004: 838)

MGK'nın işlevine yönelik değişimleri özetlersek; MGK Genel Sekreterinin siviller arasından tayin edilebilmesi ve bu yolla Genel Sekreterliğin yönetim olarak orduya fiili bağımlılığının ortadan kaldırılması

öngörülmüş ve MGK Genel Sekreteri'nin atama koşulları değiştirilmiştir. Yeni düzenlemeyle Genel Sekretere ilişkin olarak Genelkurmay Başkanı'nun seçimi ve onayı ile yapılan atama usulüne son verilerek, yetki Başbakan'a aktarılmıştır. Kurulun ayda bir yapılan toplantılara 2 aylık dönemlere çevrilmiş ve MGK'nın gündem belirlemedeki ağırlığı hafifletilmeye çalışılmıştır. MGK Yasası'nın iki ayrı maddesinde yapılan değişiklikle ve iptal edilen üç maddesiyle Kurulun ve genel sekreterin yetkileri ciddi olarak sınırlandırılmıştır.

Bu değişiklik sonrası MGK'nın yetkileri devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili konularda tavsiye kararları almaya indirgenerek, Kurul istişari bir organ görünümüne getirilmiştir. (Bayramoğlu, 2004: 109-110)

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşme sürecinin yarattığı bağımlılık ilişkileri, güvenlik sorunlarını da sınırlar üstü bir boyuta getirmiştir. Devlet egemenliği altında çözüm bulunamayan güvensiz alanlar, artan bağımlılık ilişkileriyle daha çok yoksullaşan ve daha güvensizleşen insanlar oluşturmuştur. Hükümetler askeri gücün artırılmasıyla bu sorunlara çözüm bulamamaktadırlar. Güvenlik sorunlarının ekolojik, sosyal, bireysel yönünün olduğu fark edilmiştir.

Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecinde 2000'lerin başında yaşadığı en önemli süreçlerden biri de aslında Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) sürecidir. Türkiye bu dönemde kendini önemli tartışmaların içinde bulmuştur. Türkiye'nin askeri gücünü ve jeopolitik önemini göz önüne alan Avrupa, süreç içinde bazı çelişkileri de gündeme taşımıştır. Burada geçmişten gelen ön yargıların da etkili olmasının yanında, aynı zamanda Avrupa'nın güveniksizleştirme (de-securitization) politikalarını kendi içinde uygulaması ve bu uygulamaların AGSP'le çelişmesi de söz konusudur. AGSP daha çok Avrupa'nın "güvenikleştirme - securitization" politikalarını gerçekleştirmektedir. Bu konu Avrupa'nın kendi içinde çelişkiler ve tartışmalar yaratmaktadır. Bu açıdan önümüzde günlerde Türkiye'nin bu konuda daha dengeli politikalar gerçekleştireceği beklenmektedir. Katılımın hem askeri boyutuyla gerçekleşmesi hem de karar alma sürecinde Türkiye'nin politika belirlemede aktif olması kuşkusuz önemli bir unsurdur. Ancak bunun gerçekleşmesi Avrupa'nın ve Türkiye'nin güvenlik politikalarıyla ortak paydada buluşmasıyla mümkün olacaktır.

11 Eylül saldırılarıyla birlikte değişen dünya konjonktürü, Türkiye'nin güvenlik algılamalarında ve ordunun güvenliğe bakışı açısından önemli değişiklikler yaratmıştır. Özellikle Amerika'nın güvenlik politikalarında görülen *aşırı güvensizlik*, Türkiye tarafından 2000'li yılların başında fazla benimsenmemiş daha çok Avrupa modeline yatkın güvenlik modelleri göz önünde tutulmaya başlanmıştır. ABD ile ilişkilerin Irak müdahalesi yüzünden gerginleşmesi, Irak'ın yeni konumu açısından yaşanan çıkar çatışması ve ABD'nin Türkiye'yi stratejik olarak farklı bir yerde algılaması da TSK'nin milli güvenlik anlayışını dönüştüren başka bir etmen olmuştur. Bu anlamda Türkiye'nin K. Irak'ta konumunu belirleme girişimi ve sınır ötesi hareket Türkiye'nin Kürt sorunu açısından güveniksizleştiren bir politikaya yönelmiştir. Bu bir bakıma dünya politikasında rutinleşen askeri operasyonların ithali gibi de kabul edilebilir. (Collective, 2006: 459).

Türkiye'de Milli Güvenlik kavramının özellikle 1980'lerle genişlemesi ve ordunun iç ve dış politika süreçlerinde gittikçe özerkleşip merkezileşmesi dönemin güvenlik anlayışının gereklerine uymamakta, demokratik süreç içinde kabul edilememektedir. 1990'larla ortaya çıkan etnik çatışmalar kuşkusuz Türkiye'ye de yansımış, Türkiye bu süreçle artan tehdit algılamalarıyla askeri restorasyon politikalarına yönelmiştir. 2000'li yıllarda Türkiye'nin birincil tehdit olarak tanımladığı güvenikleştirilen alanlarda bir dönüşüm söz konusudur. Kürt ayrılıkçı hareketinin şekil değiştirdiğini gözlemleyebiliriz. Güneydoğu ve Doğu'daki çatışma alanları kısa sürede kontrol altına alındığı düşünülürken, Kürt azınlık politikalarının daha politik taleplerle, iç siyasetin gündemine oturmuştur.

KAYNAKÇA

- BAYRAMOĞLU, A. (2004). "Asker ve Siyaset", in A. İnsel & A. Bayramoğlu (Eds.), *Bir Zümre, Bir Parti Türkiye'de Ordu*, İstanbul: Birikim.
- BİLGİN, P. (2003). "Individual and Societal Dimensions of Security", *International Studies Review*(5), 203-222.
- BOOTH, K. (2007). *Theory of World Security*, Cambridge: Cambridge University press.
- BUZAN, B. (2007). *People, State and Fear*: ECPR.
- COLLECTIVE, C. A. S. E. (2006). "Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto", *Security Dialogue*, 37(4), 443-487.
- HERZ, J. (1950). "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics*, 2(2), 157-180.
- HOBBSAWM, E. (2007). *Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm*, İstanbul: Agora.
- KENNETH N. Waltz. (1996). "International Politics is not Foreign Policy", *Security Studies*, Autumn.

- KOHLİ, A., & SØRENSEN, G. (1999). "Conclusion", in M. Alagappa & T. Inoguchi (Eds.), *International Security Management and United Nations* (pp. 103-107), Tokyo: UN University Press.
- LOTT, A. D. (2004). *Creating Insecurity*, London: Ashgate.
- ÖZCAN, G. (2002). "Doksanlarda Türkiye'nin Ulusal güvenlik ve Dış Politikasında Askeri Yapının Artan Etkisi", In G. Özcan & Ş. Kut (Eds.), *En Uzun On Yıl - Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Politika döneminde Doksanlı Yıllar* (pp. 65-99), İstanbul: Bûke Yayınları.
- ÖZCAN, G. (2004). "Türkiye Dış Politikasında Karar Alma ve Uygulama Süreci", in F. Sönmezoğlu (Ed.), *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul: Der Yayıncılık.
- SHEEHAN, M. (2005). *International Security- An Analytical Survey*, London: Lynne Rienner.
- TBMM (2003). 7. Uyum Paketi, <https://bianet.org/bianet/siyaset/21852-7-uyum-paketi-tbmmde>
- THOMAS, C. (1992). *Third World Security*, in R. Carey & T. C. Salmon (Eds.), (pp. 90-114). London: Palgrave Macmillan.
- TOOZE, R. (2005). *The Missing Link*, in K. Booth (Ed.), *Critical Security Studies and World Politics* (pp. 133-159). London: Lynne Rienner.
- UNDP (1994). *Human Development Report 1994*.
- UZGEL, İ. (2004a). *Ordu Dış Politikanın Neresinde*, in A. İnsel & A. Bayramoğlu (Eds.), *Bir Zümre, Bir Parti Türkiye'de Ordu*, İstanbul: Birikim Yayınlar.
- UZGEL, İ. (2004b). *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, Ankara: İmge Yayınları.
- ÜLMAN, B. (2002). Türkiye'nin Yeni Güvenlik Algılamaları ve Bölücülük. In G. Özcan & Ş. Kut (Eds.), *En Uzun On Yıl - Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Politika Döneminde Doksanlı Yıllar* (pp. 99-127). İstanbul,: Bûke Yayınları.